

บทที่ 1

บทนำ

1. ความสำคัญของปัญหาการวิจัย

การพัฒนาประเทศตามแนวทางของการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในช่วงที่ผ่านมา นับว่าก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อโครงสร้างการผลิตของประเทศอย่างชัดเจน โดยพบว่าการผลิตภาคเกษตรมีแนวโน้มลดลง ทำให้ชุมชนเข้าสู่การผลิตเพื่อขายในรูปแบบต่างๆ การผลิตหลายอย่างพัฒนามาสู่ระบบการผลิตภายใต้เงื่อนไขสัญญา (Contract Farming) ทั้งอย่างเต็มระบบที่ขายให้กับบริษัทผู้รับซื้อรายใหญ่และผู้รับช่วงจากบริษัทใหญ่ นอกจากนี้รูปแบบการผลิตยังมีลักษณะแบบรับงานมาทำเป็นรายชิ้นตลอดจนมีพ่อค้านำสินค้ามาทำการผลิตในชุมชน แต่ไม่อยู่ในการดูแลของหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านแรงงาน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ประกอบกับเมื่อรัฐบาลส่งเสริมการผลิตสินค้าของท้องถิ่นเพิ่มขึ้นและให้ความสำคัญกับการขยายตัวของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ไปสู่ตลาดสากลด้วยการสนับสนุนให้สินเชื่อแก่ผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม ที่ต้องการแหล่งทุนผ่านบริษัทประกันสินเชื่ออุตสาหกรรมขนาดย่อม (บสย.) ตลอดจนให้การอบรมพัฒนานักวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่สามารถเข้าไปช่วยยกระดับวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่น การเร่งสร้างมาตรฐานสากลแก่สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ และวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมเพื่อแข่งขันในตลาดโลก (<http://knowledge.eduzones.com/knowledge-2-10-29904.html> สืบค้นวันที่ 26 พฤษภาคม 2551) และพบว่าบทบาทในการสร้างโอกาสการจ้างงาน ในปี 2542 วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมก่อให้เกิดการจ้างงานรวมทั้งประเทศประมาณ 6.6 ล้านคน เทียบกับ 5.2 ล้านคน ในปี 2537 ขยายตัวเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 4.7 ต่อปี ในจำนวนการจ้างงานในปี 2542 วิสาหกิจขนาดกลางมีการจ้างงานจำนวน 0.88 ล้านคน หรือร้อยละ 10.6 ของการจ้างงานรวมทั้งประเทศและวิสาหกิจขนาดย่อมมีการจ้างงานจำนวน 5.7 ล้านคน หรือร้อยละ 68.6 ส่วนที่เหลือ 1.7 ล้านคน หรือร้อยละ 20.7 เป็นการจ้างงานของวิสาหกิจขนาดใหญ่ การจ้างงานของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมทั้งหมดนี้ ประกอบด้วย การจ้างงานในภาคการผลิตจำนวน 1.9 ล้านคน ภาคการค้าจำนวน 2.5 ล้านคน และภาคการบริการจำนวน 2.2 ล้านคน (<http://www.socail.th.gs/webs/ocail/Socail%2014.doc> สืบค้นวันที่ 26 พฤษภาคม 2551)

ดังนั้นภาพการผลิตสินค้าและบริการที่เริ่มจากชุมชนจึงมีความหลากหลายมากขึ้น โดยแรงงานในชุมชนซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการผลิตด้วยทุกเพศทุกวัย หลายคนในชุมชนเห็นว่าการทำงานที่ในชุมชนมีงานทำเป็นเรื่องดี แต่ด้วยลักษณะการผลิตในชุมชนหลายประการที่ขาดการควบคุมในเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน เพราะเป็นการตั้งโรงงานผลิตที่ไม่ถูกต้อง เช่น การทอไหมพรม ซึ่งก็ใช้

อาคารบ้านเรือนเป็นโรงงาน การถ่ายเทของอากาศไม่เหมาะสม แรงงานจึงมีโอกาสเสี่ยงจากโรคทางเดินหายใจมาก นอกจากนี้การผลิตสินค้าบางประการเป็นลักษณะรับช่วงการผลิต ทำให้แรงงานได้ค่าจ้างจากจำนวนชิ้นการผลิต ทำให้แรงงานส่วนหนึ่งต้องทำงานหนัก นับเป็นการเอาเปรียบแรงงานอีกด้านหนึ่ง อีกทั้งการผลิตที่เกิดขึ้นในชุมชนส่วนมากไม่ได้รับการคุ้มครองแรงงานตามกฎหมายดังกล่าวแล้ว จะเห็นได้ว่าการผลิตในชุมชนที่เกิดขึ้นมีความเกี่ยวข้องกับภาวะสุขภาพของแรงงานมาก ดังนั้นจึงควรที่จะต้องศึกษาให้ได้องค์ความรู้ว่าสถานะของภาวะสุขภาพของแรงงานในกระบวนการผลิตภายในชุมชนเป็นอย่างไร แรงงานมีการดูแลสุขภาพตนเองเพียงใด และมีปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพของแรงงานในการผลิตในชุมชนอีสาน เพราะหากเกิดปัญหาขึ้นต้องกระทบต่อแรงงานและครอบครัวในด้านการดูแลสุขภาพด้วยและที่สำคัญย่อมทำให้แรงงานและครอบครัวมีข้อจำกัดในการเข้าร่วมการผลิตต่อไป ซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อครอบครัวด้านเศรษฐกิจได้

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ

1. ศึกษาผลกระทบของการผลิตในชุมชนอีสานที่มีต่อภาวะสุขภาพของแรงงานและครอบครัว
2. ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพของแรงงานในการผลิตในชุมชนอีสาน

3. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ นอกจากจะได้องค์ความรู้เกี่ยวกับระบบการผลิตของชุมชนที่มีความเชื่อมโยงกับภาวะสุขภาพของแรงงานที่เข้าร่วมแรงงานในการผลิตของชุมชนตามลักษณะความหลากหลายแล้ว ยังช่วยให้ทราบถึงผลกระทบของระบบการผลิตในชุมชนต่อสุขภาพของแรงงานในชุมชน และปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมสุขภาพของแรงงานในการผลิตในชุมชนอีสาน เพื่อนำไปสู่การหามาตรการเพื่อช่วยเหลือแรงงานซึ่งเป็นกำลังสำคัญในภาคการผลิตในชุมชนให้มีสุขภาพดี และลดผลกระทบที่ได้ต่อแรงงานกลุ่มต่างๆที่เกี่ยวข้อง

4. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดขอบเขตการวิจัย ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายของการวิจัยที่เป็นแรงงานทั้งเพศชายและหญิง ในทุกกลุ่มอายุระหว่าง 15-59 ปี ที่เป็นวัยแรงงานและเข้าร่วมในการผลิตนอกระบบและในระบบในลักษณะรูปแบบต่างๆ และสมาชิกของครอบครัวที่ร่วมในการผลิตนอกระบบและในระบบดังกล่าวในปี 2549 ในชุมชนชนบทแห่งหนึ่งของจังหวัดขอนแก่น

ทั้งนี้ ผลกระทบจากระบบการผลิตของชุมชน ครอบคลุมประเด็น ผลกระทบด้านสุขภาพ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ และผลกระทบด้านสังคม ที่เกิดขึ้นกับแรงงานและครอบครัว

5. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้กำหนดนิยามคำศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

5.1 การผลิตในชุมชน หมายถึง การผลิตทั้งในระดับกลุ่มและระดับครัวเรือน ที่เป็นกิจกรรมการผลิตนอกระบบและการผลิตในระบบที่ไม่ใช่ภาคการเกษตร (Non Agricultural Activities) ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนหรือพื้นที่ใกล้เคียงที่แรงงานของชุมชนสามารถเข้าร่วมในการผลิตได้

5.2 ผลกระทบด้านสุขภาพ หมายถึง ผลที่ได้รับ หรือเกิดจากการกระทำ ที่เกิดขึ้นได้ทั้งบวกและลบ คือเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนา ซึ่งมีผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาวต่อสุขภาพภาวะมีติทางกาย ทางใจ ทางสังคมและจิตวิญญาณ

5.3 ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ผลที่ได้รับ หรือเกิดจากการกระทำ ที่เกิดขึ้นได้ทั้งบวกและลบ คือเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนา ซึ่งมีผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาวต่อกิจกรรมเพื่อการค้าเลี้ยงชีพของครอบครัว ชุมชนและสังคม ที่เกี่ยวกับการผลิตสินค้าและบริการ การแลกเปลี่ยนหรือซื้อขายสินค้าและบริการ และการบริโภคสินค้าและบริการ

5.4 ผลกระทบด้านสังคม หมายถึง ผลที่ได้รับ หรือเกิดจากการกระทำ ที่เกิดขึ้นได้ทั้งบวกและลบ คือเป็นสิ่งที่พึงปรารถนา และไม่พึงปรารถนา ซึ่งมีผลทั้งในระยะสั้นและระยะยาวต่อครอบครัว ชุมชนและสังคม ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างกัน และการทำกิจกรรมร่วมกัน

5.5 พฤติกรรมสุขภาพ หมายถึง การปฏิบัติตัวของแรงงานและครอบครัว ในด้านการใช้อุปกรณ์ป้องกันตนเองในการทำงาน การจัดสิ่งแวดล้อมในการทำงานที่เหมาะสม การเลือกลักษณะการทำงานที่เหมาะสมกับบุคคล การออกกำลังกาย การรับประทานอาหาร และการจัดการความเครียด